

סיפור העפלתו של עקיבא ורשבצ'יק (רשף)

פרק מתוך סיפור חייו של עקיבא ורשבצ'יק (רשף) בשנים 1939-1946
 הקש כאן לסיפור המלא
 נכתב ע"י בנו דר' אבנר רשף

הערה: בסוף הכתבה לינק לספר "מטרתנו הייתה פלסטינה" מאת העיתונאית האמריקאית קלייר נייקינד שהצטרפה למסע ספינת המעפילים 'ארבע חירויות'

Akiwa Warszawczyk (Reshef)

פרק י"ח העפלה

באישון לילה עלינו על סירות קטנות שהובילו אותנו לספינה, אשר מטעמי בטחון עגנה בלב ים. עלינו בעזרת סולמות חבלים על ספינת המעפילים הקטנה ששמה היה: "ארבע החירויות". על סיפון הספינה היו כ-900 איש. לא ניתן היה להלין את כל העולים ולכן סודרו ערסלים שהיו בנויים משני צינורות ברזל וביניהם מתוח בד פשוט. למרות הצפיפות הגדולה פעלו אנשי "הבריחה" לארגון החיים על האונייה. כמדריך ישבתי אתם בישיבות כדי לתאם ולארגן את החיים בזמן ההפלגה. הכינו אותנו לאפשרות של מחסור במים ובמזון וגם לאפשרות שניתפס על ידי האנגלים שספינת המלחמה שלהן ארבו לספינות המעפילים בהתקרבתן לארץ. היה חם מאד על האנייה והצפיפות הייתה גדולה. קיבלנו חצי ליטר לאדם ליום, שהיו צריכים לשמש גם לשתיה וגם לרחצה כמובן שלא התרחצנו במים האלה. היה צריך לשמור כל הזמן על מיכלי המים, כדי שאנשים לא ייפרצו אותם. האוכל היה איום, נתנו לנו לאכול בסקוויתים וסרדינים מלווחים מאד שרק הגבירו את הצמא. לחם לא היה ולא ירקות או מאכלי חלב. לא כל העולים היו חניכי תנועות נוער והיו רבים שהיו זקנים וחולים.

תפקידנו, המדריכים, היה קשה ביותר מאחר ובשעות היום אסור היה להישאר על הסיפון, כדי שלא נתגלה על ידי מטוסים בריטיים. היינו צריכים לעבור כל הזמן בין האנשים שעלו למעלה לשאוף אוויר צח ולבקש מהם להישאר בבטן האנייה. לאחר 10 ימי שייט עברנו את מיצרי מסינה בנסיעה ללא תקלות.

צוות "הבריחה" החל לבחור מתוכנו אנשים שיוכלו להחליף את אנשי הצוות של הספינה במקרה ותהיה היתקלות עם האנגלים. אנשי "זיקים" היו אנשים מאד מוכשרים כבעלי מקצוע ובעלי יוזמה. צוות הספינה היה איטלקי ברובו, כולל הקפטן. יום לאחר שעברנו את מיצרי מסינה ראינו שני מטוסים חגים מעלינו. למזלנו לא היו באותה שעה אנשים על הסיפון, אך ידענו שהאנגלים ימשיכו ועקבו אחרינו מעתה. במעמקי ליבנו חשנו שאנו צפויים לעמוד בפני אירועים קשים ודרמטיים. אנשי "הבריחה" (ביניהם מספר חברים הנמצאים היום בקיבוץ "העוגן") אספו את המדריכים והודיעו שאנו יורדים למחתרת ויש להפעיל את הצוותים הטכניים שהוכנו מראש. הם ביקשו מאתנו לצאת ולהסביר לכל המעפילים שאנו שטים לכיוון חופי הארץ ויש סיכוי רב שניעצר על ידי האנגלים וינסו לשלוח אותנו למחנות מעצר בקפריסין. הסברנו לאנשים שעליהם להיות מוכנים לגלות התנגדות אקטיבית שתמנע מהאנגלים לבצע את כוונותיהם.

סידרנו את האנשים המבוגרים מסביב לסיפון כטבעת אנושית שתימנע מהאנגלים לעלות לאנייה. את צינורות הברזל של הערסלים הורדנו והכנו אותם כנשק קר כנגד כל מי שיעז לעלות על הספינה. חששותיו התאמתו במהרה. ביום יפה אחד הבחנו בשתי ספינות מלחמה גדולות המתקרבות אלינו במהירות. מתוך הספינות הורדו חיילים לסירות קטנות, אשר החלו מתקרבות אלינו.

עמדנו על הסיפון, מוכנים לקבל את פניהם. הבריטים לא ציפו להתנגדות ונראה שהיו מופתעים מכך. בחשאי התקרבו שתי ספינות המלחמה אל שני צדי הספינה שלנו וניסו למחוץ אותה. הבריטים הודיעו לנו ברמקולים שאם נתנגד הספינה עלולה לטבוע. כאשר ראו שאיננו נכנעים הם הורידו לסירות חיילים לבושים במסכות גז וחמושים בנשק, אשר ניסו לעלות על הספינה שלנו. באותו הזמן נשמעו יריות מכיוון הספינות הבריטיות, אך במהרה הבנו שאלו רק יריות אזהרה והן נורו מעל לראשינו כדי להפחיד אותנו. עמדנו בשקט והסברנו לשאר המעפילים שאם נגלה התנגדות מאוחדת ונחושה הבריטים לא יצליחו להשתלט על הספינה. רבים מהמעפילים ה"בלתי מאורגנים" ניסו להציע שנפסיק את התנגדותנו מאחר והבריטים חזקים מאתנו.

כאשר נוכחו הבריטים שאנשיהם אינם מצליחים לעלות על הספינה החלו להתיז עלינו סילוני מים עצומים. זרמי המים שטפו את הסיפון וקשה היה לעמוד כנגדם. היה חשש שאנשים יישרו והטבעת שהקמנו תיפרץ. ואמנם, במקום אחד לא הצליחו חלק מהאנשים לעמוד בפני פרצי המים ואולי חששו מהיריות שנורו מעל לראשם. צוות של סירה בריטית, 8-10 חיילים, הצליח לעלות לספינה, אך אנו הצלחנו לבודד אותם בירכתי הספינה. היו בינינו שרצו לזרוק אותם מייד מהסיפון, אך אנו המנהיגים ביקשנו מהם לשלוט ברוחם כדי לא להחמיר את מצבנו.

במשך כשעתיים עמדה קבוצת החיילים הבריטיים הללו בירכתי הספינה ולא זזו ממקומם, כאשר המעפילים מתקרבים אליהם, מקללים אותם ואפילו יורקים בפניהם. באותו זמן נמשך ה"קרב" והבריטים המשיכו לשלוח אלינו סירות עם חיילים. היו לנו 4 פצועים, ביניהם שניים פצועים קשה. גם לבריטים היו פצועים, ביניהם אחד שסירתו נמחצה על ידי סירה בריטית אחרת בזמן שהתקרב אל הספינה. הפצוע הזה שכב בסירה ללא תנועה וסבל כנראה משברים רבים עד שפינו אותו לאחת מספינות המלחמה הבריטיות. בשלב מסוים נפצע גם קצין בריטי בכיר שהצליח לעלות על הספינה עם אקדח שלוף בידו ונפגע בראשו ממוטות הברזל בהם אנו הגנו על עצמנו. היו בינינו שרצו להשליך אותו לים, אך לבסוף הרגענו אותם והחובשים שלנו טיפלו בו. הקרב ארך שעות רבות וההתנגדות שלנו הביאה לכך שהבריטים לא הצליחו להשתלט על הספינה. הוכחנו לבריטים שיותר לא ניתן יהיה להוביל את היהודים כצאן לטבח! בינתיים עבר הלילה ולמחרת בבוקר ראינו מספר ספינות נוספות מתקרבות אלינו, ביניהן יאכטה (סירת טיולים) שהתקרבה למרחק כ-50 מטר מאתנו.

שמענו ברמקול שהיה מורכב על היאכטה איש שדיבר גרמנית והודיע לנו שעל הספינה נמצא גנרל פארקר שהיה האחראי מטעם הבריטים על העברת העולים הבלתי חוקיים למחנות בקפריסין. המתורגמן הודיע לנו שהגנרל מעוניין למנוע שפיכות דמים והוא פונה אלינו לשלוח אליו את "המנהיג" לשוחח איתו.

חברי פנו אלי והציעו שאעלה אל היאכטה. הייתי לבוש בתחתונים בלבד ומגבת רטובה על הראש ובאמת לא נראיתי כלל כמנהיג... היה חם מאד וכולנו היינו מותשים. עליתי אל ספינת הטיולים שם הפגישו אותי עם הגנרל, שהיה איש מבוגר בשנות ה-70. המתורגמן אמר שהגנרל יודע מה הסבל שנגרם לנו על ידי הנאצים בשנות המלחמה אך הוא יודע גם שיש לנו על הספינה זקנים, חולים נשים בהריון וילדים רבים שעלולים להיפגע מהמאבק. הגנרל הציע לנו לפנות בשקט את כל אנשי הספינה בעזרת שתי הספינות הבריטיות למחנות בקפריסין. ייתכן שאילו ידעתי בדיוק בפני מי אני עומד, לא הייתי אומר את מה שאמרתי, אך באותה שעה לא איכפת לי היה מי הוא, ואמרתי: "אנחנו יודעים היטב איך אתם הבריטים שומרים על ניצולי מחנות ההשמדה" ותיארתי בפניו את מה שהתרחש במחנה באיטליה. אמרתי לו שאנו בדרכנו לארצנו שלנו ואין לנו ארץ אחרת ללכת אליה ולכן איננו מתכוונים להתפנות לספינות הבריטיות. המתורגמן אמר בשם הגנרל פארקר שהוא מאד נרגש ממה שאני מספר לו והוא יכול להבטיח שממשלת הוד-מלכותה עושה את כל המאמצים כדי לפתור את בעיית הפליטים היהודים, ניצולי השואה. עניתי לו שאנחנו יודעים שממשלת הלייבור הבריטית שאמורה לייצג את הפועלים היא המגרשת פליטים יהודים מארצם. במהלך השיחה מאד התרגשתי ואף השווייתי בין הבריטים והנאצים בכך שאמרתי שבאירופה נערכה בנו השמדה פיזית וכעת מבצעים בנו השמדה בדרך אחרת. ראיתי שהגנרל מתרגז מאד והמתורגמן ביקש אותי בשמו לצאת לחצי שעה, לנוח ולהרהר בעמדותיו לפני שאמסור את החלטתי לגבי מה שהציע לי. עניתי לו שאין לי מה להרהר והחלטתנו היא נחושה - לא לקבל את עמדת הבריטים.

הוציאו אותי מהתא והעלו אותי לסיפון בתקיפות ומעט בכוח. באותו זמן שמעתי את המתורגמן פונה בגרמנית ברמקול לאנשי הספינה שלנו ומודיע להם שאני הסכמתי שהם יתפנו לספינות הבריטיות. רצתי לעברו וחטפתי ממנו את המיקרופון והודעתי ברמקול לאנשים שזהו שקר וקראתי להם להמשיך ולהתנגד בכוח לכל ניסיון להעביר אותם מהספינה. המתורגמן פנה לגנרל ולאחר דין ודברים הוא פנה אלי חזרה והציע שהבריטים יורידו בחיפה את החולים והנשים בהריון מהספינה כדי למנוע פגיעה בהם. תוך כדי המשא ומתן לא שמתי לב שהספינות הולכות ומתקרבות לנמל חיפה. הודעתי להם שאיננו מסכימים "לעסקה" ואז לקחו ממני את המיקרופון בכוח והכניסו אותי לאחד התאים בספינה. דרשתי שיחזירו אותי לספינה, אך הם ביקשו ממני להירגע וטענו שעלי לנוח קודם.

הבנתי שהם רוצים לנצל את הרגע כדי לפנות שוב למעפילים ואמנם שמעתי מבחוץ את המתורגמן חוזר וקורא למעפילים להיכנע. הצלחתי להשתחרר מהתא, פרצתי וחטפתי ממנו פעם נוספת את המיקרופון והודעתי לחברי שאני מוחזק כאסיר ולא מאפשרים לי לחזור לספינה שלנו. חברי החלו לארגן מקהלה של צעקות ודרשו מהבריטים להחזיר אותי מייד. לבסוף הבריטים נכנעו והוחזרתי לספינה.

זמן קצר לאחר שחזרתי לספינה ומסרתי את מה שקרה, קבלתי התקף קשה של חום גבוה. קדחתי מחום ואבדתי את הכרתי. עוד בהיותי ברוסיה ב-1943 חליתי בקדחת והיו לי מאז מספר התקפים דומים של חום וצמרמורת. כנראה שהמאמץ, החום הכבד והמתח הכריעו אותי לבסוף. התעוררתי לפנות ערב ומצאתי את עצמי שוכב במיטה בתא של ספינה כששני חיילים שומרים עלי. הים היה רגוע, מזג האוויר היה יפה והיה שקט מסביבי. שכבו על ידי כמה חולים, ביניהם בחורה מתנועת "דרור" שהכרתי במחנה באיטליה. פקחתי את עיני ושאלתי: "היכן אני?". לא ידעתי אנגלית וביקשתי שיבוא מישהו שיוודע גרמנית. החייל שנכנס אלי אמר לי שאנו נמצאים בחיפה, אך לא האמנתי לו אפילו כשראיתי את הר הכרמל דרך החלון. הבחורה בחדר תרגמה את דברי החיילים ואישרה שאכן אנו בחיפה. באותו ערב הורידו אותי עם אלונקה לנמל והכניסו אותי למכונית סגורה. נסענו במשך זמן שנראה לי אז כנצח, אך בדיעבד מסתבר שהובילו אותי לבית חולים "רוטשילד" בחיפה שם העמידו עלי שומרים. התנהגות

השומרים אלי הייתה מאד קשוחה וגסה. הם ציינו כל הזמן שאני "מנהיג המרד" ושמרו עלי בשבע עיניים. לא ידעתי אנגלית אבל את הביטוי "Leader" הצלחתי להבין. באותו לילה העבירו אותי למחנה המעפילים בעתלית.

כאשר הגעתי למחנה ניגש אלי נציג של הסוכנות היהודית וביקש ממני להיזהר מאד ולא לספר דבר על אנשי "הבריחה" שהיו אתנו האנייה. למעשה חששו אנשי ההגנה שהאנגלים חושדים שאני ישראלי שהיה על האנייה כחלק מהצוות שארגן את ההעפלה הבלתי חוקית.

על גורלה של "ארבע החירויות" שמעתי לאחר מכן מחברים שהיו בה. הספינה הייתה במשך שבוע בנמל חיפה כאשר המעפילים נשארו בה ללא מים וללא אוכל, בתנאים מחרידים ממש. הבריטים הודיעו למעפילים שהם מוכנים לחלק להם מים ואוכל ואז נשברה התנגדותם. לאחר שהורדו ממנה 165 זקנים וחולים הספינה נגררה לקפריסין והמעפילים הוכנסו למחנות מיוחדים אליהם הובלו כל המגורשים שניסו להיכנס לארץ ונתפסו על ידי הבריטים. ביום השני לשהותי במחנה עתלית הגיעה **אביבה**, אשתי. היא הוצגה בפני האנגלים כאחות שבאה לטפל בי. לא ניתן לתאר את הפגישה בינינו, לאחר שבע שנים תמימות שעברו בנדודים וייסורים כה גדולים.

במחנה בעתלית ישבתי כשנים-עשר יום בלבד עד ששוחררתי בשם בדוי, כנראה בהתערבותם של גורמים רבים. יחד איתי הוצא מהמחנה פעיל אחר (נציג "הפועל המזרחי") שהיה על האנייה "ארבע החירויות". הובלנו אל הכביש לחיפה ושם חיכתה לנו מכונית שהעבירה אותנו לבית ההסתדרות בחיפה, שם קיבלנו תעודות עולה. לאחר שהייה של יומיים במחנה עולים בקרית שמואל הגעתי סוף-סוף למחוז חפצי - לקיבוץ אילון. יקשה לתאר את הפגישה עם אשתי ובתי ועם חברי קיבוץ אילון. עבורי זו הייתה הגשמת כל החלומות. המון חברים חיכו לי וכל אחד רצה לשמוע מה עבר עלי בשבע שנות נדודים ותלאות. רבים מהחברים בדקו את מצב הרגלים שלי, כי הייתה שמועה ששתי רגלי נקטעו בשבי בסיביר....

... כך שבתי, לאחר שבע שנים ארוכות של סבל ונדודים, אל משפחתי ואל ארצי שכה אהבתי.

תמונה ראשונה עם אביבה ואילנה בישראל, 1946

"מטרתנו הייתה פלסטינה"